

НАСТРОЇ І ГРОМАДСЬКА ДУМКА В УКРАЇНІ: ЩО ВИЗНАЧАЄ МАЙБУТНЄ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ?

Анотація. В статті наведені положення щодо сучасного стану модернізаційного процесу вищої педагогічної освіти в Україні, окреслюються проблемні поля які виступають гальмом в реалізації мети, висвітлюються подальші перспективи, а також пропонуються деякі можливі шляхи поліпшення якості та пришвидшення реалізації заданої мети.

Ключові слова: модернізація, наука, освіта, цивілізація, молодь, суспільні настрої, громадська думка, суспільство.

Аннотация. В статье приведены положения относительно современного состояния модернизационного процесса высшего педагогического образования в Украине, очерчиваются проблемные поля в реализации цели, освещаются дальнейшие перспективы, а также предлагаются некоторые возможные пути улучшения качества и ускорения реализации заданной цели.

Ключевые слова: модернизация, наука, образование, цивилизация, молодежь, общественные настроения, общественное мнение, общество.

Annotation. The memoir described the situation on the current state modernization process of higher pedagogical education in Ukraine, outlines the problematic aspects that act as a brake on the goals, highlights future prospects, and proposes some ways to improve quality and accelerate the realization of the intended target.

Keywords: modernization, science, education, civilization, youth, public sentiment, public opinion, society.

В суспільстві існують два феномени - суспільні настрої і громадська думка. Навколо цих феноменів накручено багато міфів. Навіть існують дві концепції. Перша, що вільні ЗМІ, в першу чергу ТБ, формують суспільні настрої і громадську думку. І з допомогою незалежних і залежних ЗМІ можна вигравати вибори, визначити курс країни, керувати країною. Друга, що в Україні у населення зріла політична культура, особливо в інтелігенції, і тому маніпулювати громадською думкою складно. Краще впливати з допомогою застарілих сталих стереотипів про державну мову, НАТО, бажання США завоювати Росію і Україну на суспільні настрої і тим визначати курс країни. Тут головну роль грає партійна і державна пропаганда, власники ЗМІ, які наповнюють їх змістом. Тут головне союз влади і капіталу.

Отже, це близькі концепції. Але перша концепція допускає існування і конкуренцію незалежних ЗМІ, незалежних журналістів і політологів, як в країнах сталої демократії. Ця концепція, хай і демагогічно, визнає можливість свободних, демократичних виборів, конкуренції влади і опозиції. Друга концепція орієнтується на «керовану демократію», союз влади і капіталу і поміркований авторитаризм.

В реальності існує більш жорстка єдина істина. Обидві концепції міфологічні. В Україні відсутні вільні ЗМІ. Їх контролює або влада, або капітал. Громадське суспільство не розвинене і не впливає на ЗМІ і владу. Тому, особистість поставлена в скрутну ситуацію самостійного пошуку політичного вибору. В жорстких умовах інформативного пресингу цей вибір зробити важко і особистість стає об'єктом маніпуляції. Оскільки українське суспільство соціально не структуроване, то є усі можливості для масової маніпуляції.

Тому висновок перший. Суспільні настрої формують влада і капітал. Вони ж визначають рівень «керованої демократії», тобто свободи слова, права на демонстрації, на захист прав особистості тощо. Ми живемо в суспільстві жорстко регульованих суспільних настроїв. Лише один раз суспільство наприкінці 2004 року зробило спробу подолати механізми жорсткого регулювання суспільних настроїв (помаранчеві потрясіння), але потім повернулося до звичного стану покори, пасивності.

«Майдан» був унікальною подією народного піднесення з колін і усвідомлення себе суб'єктом історії. Одночасно це була революція в сфері свідомості, за якою проглядалася нова соціальність в Україні, нові форми суспільних відносин, нова форма взаємодії між державою і посталим за декілька тижнів громадянським суспільством. Ніякі спроби звести «помаранчеві потрясіння» до «руки ЦРУ» або анархізму українців не в змозі закреслити факт: українська політична нація може піднятися на рівень творця своєї долі.

Але цей історичний шанс був змарнований. Не витримала історичного іспиту нова влада, яка здала усі гасла Майдану, народ втратив Надію і Віру в майбутнє. Але зросла недовіра до усіх гілок влади, до політичних партій і рухів, які не сформували замовлення на економічну і політичну модернізацію, на умови реалізації прагнень активних верств населення.

Висновок другий. Структурованої громадської думки, побудованої на знанні суспільних процесів в Україні поки що немає. Тому так довго дискутується тема: одинадцять або дванадцять років вчитися учням. Є сума уявлень, соціальних настроїв, сталих і нових міфів, які заповнюють духовний простір. Є ціннісно розколота, значною мірою дезорієнтована щодо своїх справжніх інтересів людська маса. Інтелігенція не веде до прогресу цю масу з допомогою знань, а є її частиною, притому пасивною частиною. Отже, проблема лідерства - інтелектуально-го і політичного - української еліти не розв'язана. Тому уся надія на молодь, яка визріває як нова еліта України. Так, ця еліта буде більш прагматичною, менш романтичною, але й менш маніпулятивною. І головне, що вона не буде залякана владою, як над старою інтелігенцією висить сокира страху перед репресіями, реальними або нереальними, з боку влади. Владі навіть не потрібно застосовувати репресії. Сама вірогідність репресій робить постсоціалістичну (а по суті соціалістичну) інтелігенцію слухняною, «ручною». І все ж таки вона частково виконує свою соціальну функцію - формує нову інтелектуальну і політичну еліту.

Пройде ще 10-15 років і нова українська еліта не тільки усвідомить, що необхідно орієнтуватися не на відсталу технологічно країну, де немає традицій свободи і демократії, а на країни, де дійсно нові технології, де є демократична, правова соціальна держава. Ця нова еліта сформує нову громадську думку в українському суспільстві, в тому числі щодо освіти і науки, допоможе народу подолати застарілі стереотипи і сформує нові суспільні настрої, з орієнтацією на нові гуманістичні цінності на демократичне інформаційне суспільство, суспільство знань і свободи. Без віри в це - не варто жити, тим більше працювати в сфері освіти і науки.

Отже, настав час подивитися, наскільки громадянська думка в Україні готова до модернізації системи освіти взагалі і вищої педагогічної освіти зокрема.

На рівні нарад, конференцій усі в Україні вітають модернізацію освіти і педагогічної зокрема. Мабуть дехто пом'яте таку історичну фігуру - канцлера Пруссії Бісмарка, який сказав дуже образливі речі по відношенню до Франції і Росії, як не життєздатних країнах (про Росію, що це «кокос на глиняних ногах») і висунув одну раціональну думку. Сутність неї приблизно така: дайте мені декілька тисяч компетентних вчителів і я вам збудую нову Німеччину. І він був правий.

Якщо ставляться стратегічні цілі перебудови країни, то починати треба з освіти. Наприклад, більшовики в Росії після виграшу громадянської війни, в першу

чергу, перебудували систему початкової, середньої і вищої освіти. Усі учителі старої формації, професори з доцентами та асистентами були звільнені, якщо беззаперечно не переходили на бік нового режиму. На звільнені місця призначалися швидко підготовлені кадри з учительських інститутів і курсів, з інститутів «червоної професури», студенти і т.д.

Більшість з них не була достатньо компетентна, але свою ідеологічну і виховну функцію виконували добре. За двадцять років уся система освіти була укомплектована новими кадрами, серед яких з'явилися талановиті особистості, наприклад, той же А.Макаренко. І за двадцять років була підготовлена патріотично-комуністична молодь, яка поступила до ВНЗ і поступово стала педагогічними і науковими кадрами непоганої кваліфікації.

В Україні після отримання незалежності такий досвід не застосовується. Учителі, доценти, професори, виховані комуністичним (точніше більшовитським тоталітарним) режимом, залишилися на своїх місцях. Лише частина їх перейшла національно-патріотичні позиції з європейською орієнтацією. Так що ж викладають ті кадри, які залишилися на прокомуністичних позиціях і налаштовані українофобськи? Чи не тому така велика частина молоді політично індиферентна, не приймає участі у виборах, отже віддає право старшим поколінням вирішувати свою долю? Наскільки фахово підготовлені і політично зрілі приходять випускники шкіл у ВНЗ і наскільки вони підвищують ці рівні у ВНЗ? Достовірної інформації не має ні Міністерство освіти, ні громадськість, оскільки ця проблема ґрунтовно не досліджується.

Тепер візьмемо інший зріз розв'язання проблеми модернізації системи вищої освіти.

Щоб модернізувати систему вищої освіти Україні потрібні не тільки педагогічні кадри для шкіл, гімназій і коледжів нової формації, які добре володіють сучасними освітніми та інформаційними технологіями, в тому числі на селі (скільки таких кадрів, наприклад, на селі, в селищах?). Потрібні нові професорсько-викладацькі кадри у гуманітарних і технічних ВНЗ, зокрема і в чисельних університетах. А хто не знає середній вік професорів ВНЗ, де значна кількість пенсіонерів. Відправ їх на пенсію і багато ВНЗ залишаться без ліцензій на підготовку не тільки магістрів, але й спеціалістів і бакалаврів. Ми віримо на слово ректорам, що професори і доценти пенсійного віку відповідають сучасним вимогам отримання вищої освіти. А чи проходять вони не прості перевибори за конкурсом або заключають контракти без конкурсу, а проходять тестування на право викладання у ВНЗ? Наскільки професорсько-викладацький склад технічних ВНЗ, особливо регіональних, знаходиться на рівні сучасних досягнень науково-технічного прогресу?

Питання, питання... Автоматичних відповідей на них не дає вступ України до Болонського процесу, який більше фіксує формальний бік системи вищої освіти, ніж змістовий. Справа не тільки в тому, як викладати, якими засобами, а що викладати і чи засвоєно викладене. А тут ще модною стає дистанційна освіта, де контроль за освітнім процесом послаблений. Раніш говорили, що заочна освіта - це поцілунки через простирадло. А дистанційна освіта щось принципово міняє? Дипломи можна роздавати, а науку і техніку хто буде розвивати?

Чергова проблема. ВНЗ здебільше працюють за інерцією руху, заданого в радянські часи. Тільки некваліфікованих юристів і фінансистів штампують усі, кому не ліньки. Їх безробітних в Україні вже багато десятків тисяч, а правової держави щось не видно, та й до банків (і фінансистів в цілому) довіра повністю впала. Ми вже не

кажемо про економістів та економічну реформу, яка остаточно десь заблукала.

Сьогодні XXI століття, людська цивілізація докорінно змінюється, змінюється виробнича та інформаційна сфери. А хто вивчає, скільки фахівців під нові

потреби науково-технічного прогресу потрібні Україні, щоб прорватися на передові позиції в здійсненні НТП. Проводити конференції з інноваційних процесів і запускати реальні інноваційні процеси, це, як говорять в Одесі, дві великі різниці. Є гіркий досвід. В той час, як в СРСР проводили конференції з поєднання досягнень науково-технічної революції з соціалістичним способом життя, на Заході здійснювали реальну науково-технічну революцію. А в СРСР учасників «наукових» конференцій відправляли в колгоспи і радгоспи робити в ручну прополку, збирати картоплю та інші овочі, а потім перебирати їх гнилими на овочевих базах. А в здійсненні НТР СРСР відстав від Заходу і Сходу назавжди. Що, повторюємо цей гіркий досвід? Кількість випускників ВНЗ ні коли не замінить якість.

Чи мають наші ВНЗ моделі, яким повинен бути сучасний випускник за обсягом знань? Наскільки ця модель забезпечена матеріально-фінансовим, технологічним, інформаційним забезпеченням?

Поглянемо правді в очі. Бюджет України щодо освітньої сфери - це бюджет стагнації української системи освіти. Безумовно, є деякі позитивні зрушення. Наприклад, передбачено 45 мільйонів грн. на купівлю буцімто 139 автобусів згідно програми «Шкільний автобус». Але ж це капля в морі для України, де ліквідується багато малочисельних сільських шкіл. Та й то ці кошти можуть виділити 30 грудня, щоб забрати 2 січня 2011 року як невикористані. А хто їх використовує за день, та й ще перед Новим роком?

На закупівлю комп'ютерного обладнання, в порівнянні з 2009 роком, виділено на 10 млн. грн. більше. Але це дуже мало, особливо враховуючи інфляцію, і чи реально отримають ці кошти школи? Якщо вони і поступають в систему Міністерства освіти, то значною мірою на потреби управлінської бюрократії.

Начебто передбачені у бюджеті 190 млн. грн. на добудівлю корпусів деяких ВНЗ і ремонт гуртожитків. Але ж багаторічна практика свідчить, що надійдуть ці кошти 29-30 грудня, спробуй їх використати за два дні, коли в борг будувати ніхто не хоче, усі будівельні організації вимагають передоплату.

Зростання фонду оплати праці в системі освіти - це не кошти на розвиток, а на мізерне підвищення зарплати професорсько-викладацького і учительського складу та технічних працівників, які ведуть напівжебрацьке життя.

Президент України оголосив 2011 рік - роком освіти та інформаційного суспільства. Але з таким бюджетним фінансуванням це залишиться гаслом, актуальним, але не здійсненим.

Для системи науки ситуація не краще. Згідно Закону «Про наукову і науково-технічну діяльність» задекларовано забезпечення бюджетного фінансування наукової діяльності у розмірі не менше 1,7 % ВВП України. За прогнозами Кабінету міністрів, обсяг ВВП в 2010 році повинен скласти 1000 мільярдів грн. отже на науку повинно було виділити 17 мільярдів грн. А у держбюджеті передбачено 4,7 мільярдів грн. Отже, ні про яке матеріальне переоснащення науки мови не іде. Фінансується лише фонд зарплати і окремі невеличкі дослідні програми спеціального призначення. Про яку якість «інтелектуального продукту» науки може йти мова?

Отже, сьогодні держава практично не виступає замовником модернізації освіти і науки. Бізнес від цього теж відмовляється, він використовує державу як свого агента з підготовки кадрів. Зарубіжні інвестори теж не витрачають великі кошти, вони полюють за українськими талантами, багаті грабують бідну Україну.

Таким чином, ні громадська думка, ні держава, ні бізнес не стимулюють модернізації системи вищої освіти, тим паче педагогічної. Залишається лише дискутувати про її необхідність і писати звернення до усіх гілок влади про допомогу. Коли ця допомога надійде - про це знає тільки Бог. Уся надія на синергетику суспільства.